

միջնակարգ, քիմիայի ինժեքներ, քիմիկներ, շուրջ մեկուկես տարեկան ինժեքներ, աշխարհական եւ կրօնական էջեր տիրայեթ վե սահման ֆեթանեթ հիւսիս ատամ եօգլ մուտուր, մեկերէն, պու մեկէնին ավագանի գուպակներ, անճագ Մկրտիչ եպիսկոպոսուն տեքսթիլուդու իւզերինտէ մի տուրմագտա տոր: Պիզէ, պու ալեմտէ պունտանտա գոյայ պիւ մեկէն ռաւագ. վասիյեթնամե մեյտանտա տոր: Մըրտա սահման գուտեթ պիւ հիւսիսեթ վար տոր, վե միլեթիւդինտէ, հուգուգունու թասահուպ իտեթեք եւսոտ իմտիրեթեք գատար (էկեր նիյեթ իտեր, վե տիւշինիւր իտէ) նուֆուդ վե իմիպարը վար տոր, տիմեք տիր քի, էկեր շու իշտէ պիւ հիւսիս, վե պիւ գորգաճագ քեօշէ եօգ իտէ, միլեթիւդինտէ անագ եօրթ, թեատտի, նիզամ սըզըզ, վե ատամեթ թօհուդու էքմեքլիյէ քըզմագսըզըն տախի, մեքքիւր վասիյեթի իճրա իմտիրեթիւդէն պի իշիպաս տոր:

Լաքին, պիւզ գանն իպերիլ քի, Մկրտիչ եպիսկոպոսուն պու ճեւարեթիւդինտէ, իքի ճիհեթիւ միւսատտէ օլունմագտա տոր. եանի, պիրինճիսի, միւսայիլէյճ զաթէն պիւ խաթըրա մեպին օրայա կեօնտերիւմիլ օլունդունտան, վե օլ խաթըրըն չանաղըն իտէ, քիմեք գըրմայա ճեւարեթ իտեմետիկինտէն, վե իքինճիսի, մեքքիւր վասիյեթին իճրա սընտա, պաղը միւշքիլաթ հուսուլէ կելիլ օլունպ, վե շու միւշքիլաթ իտէ հագգանիյեթ իւզըն հալլ օլունաճագ օլուն, եինէ պիւ գաշ քիշինին խաթըրա թօգունուլուն օլունսը իճապ իտեթէկինտէն, նեշէթ իմեթտէ տիր:

Հու իքինճի սեպէպի պիրաղ իյլաճ իտեթիւմ:

Սեքքիւր վասիյեթի իտէն մերհում կարպետ աղանըն միւսիւրիւ սանտըգ օտապը, գըրգ կին սօնրա աշըլըրգտա, սանտըգլարտա հիւս պիւ շէյ պուլունմատըրը, վե երեքիւքտէ իտէ պիւ տեթիք աշըլըր օլունդու կեօրիւմիւշ, միւսսիւրլար պիւ պիրինէ կելիլէթ, օրթալըգ ալթ իւսթ. օլուն, վե շու իսիյանեթ, միւթեթեթանըն զեվճէսի իլէ, վեքիլ օլուն հակոբեան կարապետ աղանտան շիւքէ օլունմուշ, քեյֆիյեթ հիւսիսեթին մայիւմու օլուն, միւթեթեթանըն զեվճէսի գարաղը նեղարեթինէ թեթիւմ օլունարագ, գարուսու էօնիւնտէ նօգթալար պեթեթտիրիլիլ, մերգում կարապետ աղա թաղեիգ քըլընմուշ, քեք չօգ իսանէ կելիլ, վե իւզերինէ հիւսիս տայիր տեթիւմալար չըգարագ, գաջէլէրտէ վե մեյքեթեթտէ չաղըլըմայա պաշլամըշ, վե հիւսիսեթ թարաթընտան խաթըն միւթեթիւդիլէր կելերէք, խաղինէ օտապընտար տեթիյի թեթիւմ իմիլէր, վե սօնրապան եաթըլմա օլունդունա գարար տախի վերմիլէր տէյի իշիպիւմիլ իտի:

Մըրըն թաղան խորհուրդու, շու իսիյանեթի գատունտան վե վեթիլինտէն շիւքէ

իյլէտիկի հալտէ, անլէր տախի միւթեթեթանըն միւսսիւրլարընտան պիրիսինտէն շիւքէ իմեթտէ իտիլէր. շիւքի օլ վագըրթ, քեաթթեթտէ պիւ խանէտէ եաթմագտա իտիլէր:

Լաքարը, հիւսիսեթ մարիթեթիլէ իըրտըլ արանըլմագտա, վե եագընտա պուլըն, մագրապ իհիմալի գալիտէն պուլունմագտա իքէն, պիրտէ օլ վագըրթարտա Լաքարտա պուլունտան չուպար բաշա հաղըթիլէր Մըսըրա ալտեթ իմիլ, քեյֆիյեթ բաթըրթխանէնին մայիւմու օլուն, պիւ էսար թեքթըլիլ տեօնմիւշ, վե հիւս պիւ շէյ պուլունտուգու եերտէ գալարագ, էօյլէ պիւ աղը մեկէնին իւզերինէ, «Պու միլեթեթ պիւ իշտիր, պիւզալթ միլեթ քեթտիսի պագաճագ տոր...» բերտէսի չեթիլիլ, վե արգաւտանտա Մկրտիչ եպիսկոպոս եթիշտիրիլիլ իտի. նաթըլ քի, միւսայիլէյճ տախի, մեքքիւր էսար բերտէսինին արգաւտանտա, շու շիմտիքի օլունլարը օլունմագտա, վե սէյրիլ ճիլէր իտէ, ճեհալէթ վե իհմալ գարանըլընտա պուլունտուգլարընտան, օլունտան օլունլարըն նե օլունդըլըն կեօրեթիւմիլ, անճագ պիւ մուարագա սետալարը իշիթմեթտէ տիրէր...

Պու մեկէն պիւ ուղուն մասալ օլունդունտան, պու կիւնիւք եալընըլ պու գատարըն քեաթիլ ատտ իտէր իտէթտէ, պաշըլմա շունա թեթաճիւպ իտերիլ քի, օլ վագըրթ, օլ գատար շիւքէ թաթըրնա տիւշիլիլ, վե օլ գատար տա ֆասլու զեմմ օլունմուշ օլուն կարապետ աղա հակոբեան նամըլաթ, շիմտի Մկրտիչ եպիսկոպոս իլէ բեք մուհապպեթիլ օլտուգտան պաշա, Մըսըր էհալիսի ումումէն կիւնէնմիւշ վե միւսայիլէյճ իսիսկոպոս օրատա օլունդա, քիլիսէյէ այագ տախի պասմամայա եթին իմիլ կիպի օլունդու հալտէ, մերգում իտէ, ալիւմ սապաճ քիլիստէ պուլունմագտա իմիլ:

Լեկեր պիւ զենկին ատամ օլուն իտիւմ, շու միւսս մեկէնի սըրըրըն, ալենէն հալլ իտէ. նե, պիլիլ պիւ միւքիւթալ վատ իտէր իտիւմ...

Խարթըլտան ալըրըմըլ մեթիւպլարա նագարէն, պէյն էլ էհալի տերթար օլուն ուլունսուլունգ էթիլիլ տեթ օլմայա պաշլամըլ օլուն, վե արթ. Լաքար Մըմատ վարդապետ իտէ, քեյլէր տեթըլ չըգմըլ տոր:

Սօնրատան երկիրմի իմպալը ալըրըմըլ պաշա պիւ մեթիւպլա նագարէն, Մաթերեանտէ ասլա պիւ գապաթալ օլմայլա, մերգում զայեթ ագգասիւր վե խայրհաճ պիւ զաթ իմիլ. վե էօյլէ օլմայլա տա, քեաթթեթեթ շէհաթեթ իտերէր իմիլ:

Մերգումն զալըլարըն շէհաթեթեթիլէ գարը կելմէյէ, հիւս պիւ սեպէպիլիլ իտի:

տուր. շիւքի Մաթերեանը նե թանըրըլ, վե նետէ պիւ ատալէթիլիլ վար տոր. Լաքին, պուլունտան իլէ պերապէր, Լաքար վարդապետ իշին տախի գապաթալ տոր տէյէ մեյիլ. շիւքի, նաթըլ քի սեյլէմիլիլ տիր, շիմտիլէ գատար ալէյճինտէ զուհուրա կելէն թեթեթիլիլ իշինտէ, րուհանի վե ճիսմանի, առաջնորդըլտուտան աղլ իտիլմէյէ շայան հիւս պիւ գապաթալ կեօրեթիւմիլիլ:

Շէր նե հալ իտէ, զաթէն պու մատտէ իւզերինէ պիւ խալիլիլ շէյ եալըլըլ օլունդունտան պաշա, մեկէն իտէ Լաթերթիւման թարաթընտան տախի իլմիլագ օլունմուշ, միւսայիլէյճ վարդապետ իլէ Մաթերեանըն պուլունտա ճեթիլինէ գարար վերիլիլ, վե հաթթա չաղըլըլարըլ տախի իշիթիլիլ օլունդունտան, իշին նեթիլիլիլ պեթեթիլիլ ճայիլ կեօրիլիլ. վե հագգանիլիլ զահիլիլ չըգլալ, թաթարալարըն պիւլիլիլ գանըլ թաթար օլունդու լայըլըլա անլաշըլտըլտա, օլ վագըրթ ալենէն վե պիւլա միւսայիլէյճ պէյլան իտեթէկիլիլ, շիմտիլէն թագրիլ իտերիլ:

Հու ալիլիլ օգունմայա շայան մեթ. թուպ, Լաթերթիւմանտան թարաթըլըլա կելմիլ օլմաղին, մա թեթեթիւր պէյան իտերիլ:

Խաթարիլ, Խաթար Հայոց սահմաններուն ծաղկապսակ լեռանց մէջ, իրաւամբ Սեպուհ առաջնաւալ պիւ չընաղ սըրապըլ, որ քիստոնէպի Հայուն Հաստատանի անմաճ Հայրապետ Պարթեւաղ Քրիզորի ծգնողական բարեմասնութեանց, և որ անդ ունի Հայր տան և վեց դար առաջ կառուցած հայաշէն վանք մը, անդանօր կըսեմ... Տէր, ի տօնի գիւտի նշխարհաց սըրդի Քրիզորի տօնակատարուած քրիստոնէական հանդէսը, արգարև խիստ չընաղ և վայելուէ էր, որոյ մէկ համառօտ նկարագիրը հանդերձ ազգային տեսութեամբ առ Սղաւարտութիւն ձեր ներկայացնելով ի խնդուլ թիւն բարեփոխող ձեր հայրենասէր լրագրոյն հիւրասէր էլէրէն պատուաւորութիւն կը խնդրեմ:

Այս անդգային ձորերէ շրջապատուած աշնկէց սեպուհին մէկ ապառաժուտ մէկ զառ. ի վայրին վրայ կառուցված ճանաստանին հիմնարկու մը և որոյ Ցաճարին օծութիւնը ի պատմութենէն առնելով (1) յանուն սրբոյ Կարապետի հիմնադրուելու կը գտնեմք ի ձեռն սուրբ Քրիզորի և Տէրգատայ, ուր ձեռնագրած է իր Երիտապէս որդին ի քահանայապետութեան Հայոց. բայց ի տօնի իր սրբացեալ մարմինը ի հօգուտ անդ անփոփոխելի վերակոչուած է յանուն իւր Ս. Լուսաւորիլ. առաջ շրջակայ լեռանցամէջերուն ծոցը կան իշատակաց արժանի և բաղում վայրեր, որ են Մանեայ-Այր, Տրգատայ-Քար, Բարեհաճ-Լուսաւորիլ, նոյնպէս և շատ միայնակացներու ճգնատեղներ, ուր տեսնուած ի հնուց փորագրեալ հրեկայաձև խաչանշանները տեղեկին ստիպի և կրօնից ջերմութիւն կառնեն, և կը յայտնեն միանգամայն մեր նախահայր աստուածասէր և աստուածաբառ ոգին:

Այն քրիստոնէական հանդէսը որոյ ի նաւակատիւ գրեթէ երեք հազարի չափ բաղմութիւն տանց և կանանց երգնկայէն, կամախէն, և Աստուածաներէն ջերմ փափագանք ներկայ էին, զորի սրբատաշ քարերով կառուցված եկեղեցւոյ օծութիւնն էր, զոր վանահայր Աթ. Տ. վարդան քահանայն ի պարագայից տանից ամաց անխնայ ջանքով ամեն դժուարութեանց տանելով վայելչութեամբ ի կատար հասցրեր էր. անդանօր ի ժամ

(1) Ծոցմէջէն ուղեղ երդնկացի ի ներքոյնն իւր...

